

**И. К. АХУНБАЕВ атындагы КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК
МЕДИЦИНАЛЫК АКАДЕМИЯСЫ**

**Б. Н. ЕЛЬЦИН атындагы КЫРГЫЗ-РОССИЯ
СЛАВЯН УНИВЕРСИТЕТИ**

Д 14.23.690 диссертациялык кеңеши

Кол жазма укугунда
УДК 614.2:616.314(575.2-17)(043.3)

ЮСУПХАНОВ ОТАХОН НАСЫРХАНОВИЧ

**ЧҮЙ ОБЛУСУНУН КАЛКЫНА ОРТОПЕДИЯЛЫК
СТОМАТОЛОГИЯЛЫК ЖАРДАМДЫ УЮШТУРУУНУ ЖАКШЫРТУУ**

14.02.03 – коомдук саламаттык жана саламаттыкты сактоо

Медициналык илимдердин кандидаты илимий даражасын
изденип алуу үчүн жазылган диссертациянын
авторефераты

Бишкек – 2025

Илимий иш Б. Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетинин Коомдук саламаттык жана саламаттыкты сактоо кафедрасында аткарылды.

Илимий жетекчи: **Касиев Накен Касиевич**
медициналык илимдердин доктору, профессор,
Б. Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетинин коомдук саламаттыкты сактоо жана саламаттыкты сактоо кафедрасынын башчысы

Расмий оппоненттер: **Куракбаев Куралбай Куракбаевич**
медицина илимдеринин доктору, профессор,
Казакстан медициналык университетинин
«Коомдук саламаттыктын жогорку мектеби»
кафедрасынын башчысы, Алматы ш.

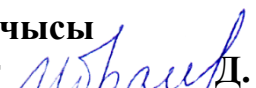
Иманкулова Асель Сансызбаевна
медицина илимдеринин доктору,
«Салымбеков» университетинин клиникалык
иштер боюнча проректору

Жетектөөчү мекеме: В. И. Разумовский атындагы Саратов мамлекеттик медициналык университети, Коомдук саламаттык жана саламаттыкты сактоо кафедрасы укук таануу жана медицина тарыхы курстары менен (410012, Россия Федерациясы, Саратов ш., Большая Казачья к., 112).

Диссертацияны коргоо 2025-жылдын 23-июнунда саат 13:00 медицина илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын коргоо боюнча И. К. Ахунбаев атындагы Кыргыз мамлекеттик медициналык академиясы жана тең уюштуруучу Б. Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетине караштуу Д 14.23.690 диссертациялык кеңешинин отурумунда өткөрүлөт, дареги: 720020, Бишкек ш., Ахунбаев көч., 92, жыйындар залы. Диссертацияны коргоо боюнча видеоконференциянын шилтемеси: <https://vc.vak.kg/b/142-c9g-rqj-fbe>

Диссертация менен И. К. Ахунбаев атындагы Кыргыз мамлекеттик медициналык академиясынын (720020, Бишкек ш., Ахунбаев көч., 92), Б. Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетинин (720000, Бишкек ш., Киев көч., 44) китепканаларынан жана <https://vak.kg> сайтынан таанышууга болот.

Автореферат 2025-жылдын 22-майында таркатылды.

Диссертациялык кеңештин окумуштуу катчысы
медицина илимдеринин кандидаты, доцент Д. Д. Ибраимова

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу. Азыркы учурда, рыноктун заманбап шарттарын эске алуу менен, негизги стоматологиялык оорулардын кеңири таралышынан улам саламаттыкты сактоонун эң талап кылынган тармагы стоматологиялык жардам болуп саналат [Г. С. Чолокова ж.б., 2015; А. В. Лучинский, 2017; К. М. Чойбекова ж.б., 2023; J. Y. N. Luo, 2018].

Стоматологиялык бөлүмдөрдүн жана кабинеттердин санын кыскаршы, жеке стоматологиялык кызмат көрсөтүү рыногун кеңири өнүгүшү жана стоматологдордун айыл калкына медициналык жардамдын стоматологиялык түрлөрүн көрсөтүүнү каалабагандыгы алардын аймактык алыстыгын көбөйтөт, айыл тургундарына профилактикалык, диагностикалык жана дарылоочу стоматологиялык ортопедиялык жардамдын жеткиликтүүлүгүн жана өз убагында болушун начарлатат [Т. Т. Сельпиев, 2003; И. М. Юлдашев, 2007; О. А. Соловьева ж.б., 2017; А. А. Черников, 2018; Г. И. Бездетко, 2019].

Акыркы жылдардагы изилдөөлөр тиш ооруларынын (анын ичинде татаалдашкан формаларынын) туруктуу өсүп жатканын көрсөтүүдө. Бул, өз кезегинде, протездөө кызматтарына муктаждыктын көбөйүшүнө алып келүүдө [А. С. Рогалева, 2013; R. J. Manski ж.б., 2017]. Ошол эле учурда айыл калкынын тиш протездөө түрлөрүнө болгон муктаждыгы боюнча жетиштүү изилдөөлөр жүргүзүлгөн эмес.

Саламаттыкты сактоо системасындагы эң маанилүү милдеттердин бири – айыл жериндеги калк үчүн жеткиликтүү, өз учурунда жана сапаттуу медициналык жардам менен камсыз кылуу. Бирок азыркы күнгө чейин айыл калкы үчүн медициналык жардамдын түрлөрүнө жеткиликтүүлүк жана муктаждыктын канааттандырылышы боюнча маселе чечиле элек [А. А. Черников, 2018; И. Н. Большов, 2018, А. V. Yumashev ж.б., 2020].

Кыргыз Республикасынын аймактарында ортопедиялык стоматологиялык жардамды уюштуруу маселелери бүгүнкү күнгө чейин иликтене элек, бул изилдөөнүн актуалдуулугун негиздейт.

Диссертациянын темасынын артыкчылыктуу илимий багыттар, ири илимий программалар (долбоорлор), окуу жана илимий мекемелер тарабынан жүргүзүлүп жаткан негизги изилдөө иштери менен байланышы. Диссертациялык иш демилгечил болуп саналат.

Изилдөөнүн максаты. Чүй облусунун калкына ортопедиялык стоматологиялык жардамдын сапатын жана жеткиликтүүлүгүн жакшыртуу боюнча иш-чараларды илимий негиздөө.

Изилдөөнүн милдеттери:

1. Чүй облусундагы ортопедиялык стоматологиялык кызматтын учурдагы абалын, ишмердүүлүгүн жана кадрдык курамын талдоо.

2. 2016–2023-жылдар аралыгында региондо ортопедиялык дарылоону талап кылган негизги стоматологиялык оорулардын таралышын жана жасалма ортопедиялык конструкциялардын түзүмүн изилдөө.

3. Чүй облусунун калкынын ортопедиялык стоматологиялык жардамга болгон муктаждыгын жана канааттануу деңгээлин баалоо.

4. Чүй облусунун калкы үчүн ортопедиялык стоматологиялык жардам көрсөтүүнү уюштурууну жакшыртуу боюнча иш-чараларды иштеп чыгуу.

Алынган жыйынтыктардын илимий жаңылыгы:

1. Кыргыз Республикасынын Чүй облусунда стоматологиялык ортопедиялык жардам көрсөтүүчү саламаттык сактоо уюмдарынын материалдык-техникалык базасынын начар жабдылышынын фонунда стоматолог-ортопеддердин жана тиш техниктеринин ишинин сандык көрсөткүчтөрүнүн төмөндөшү жөнүндө маалыматтар көрсөтүлдү. Стоматологиялык бөлүмдөрдүн кадрдык камсыздалышын талдоонун негизинде ортопедиялык стоматологдор жана тиш техниктери менен камсыз болуунун төмөндүгү аныкталган, бул Чүй облусунун калкына ортопедиялык стоматологиялык жардамдын сапатын жана жеткиликтүүлүгүн төмөндөтөт.

2. Биринчи жолу тиш оорусунун ортопедиялык дарылоону талап кылган формаларынын жогорку таралышы, эң көп колдонулган ортопедиялык конструкциялар жана калктын ортопедиялык дарылоого болгон жогорку муктаждыгы менен камсыздоонун төмөн деңгээли аныкталды.

3. Биринчи жолу калктын канааттануусун баалоо жүргүзүлүп, Чүй облусунун калкынын арасында стоматологиялык ортопедиялык жардамга объективдүү муктаждык аныкталган. Ортопедиялык стоматологиялык жардамга кайрылуунун аймактык мүнөздөмөлөрү түзүлдү, дарылоого канааттануу деңгээлине таасир этүүчү негизги факторлор аныкталды, ортопедиялык жардамдын сапатына субъективдүү баа берилди.

4. Чүй облусунун калкына стоматологиялык ортопедиялык жардамдын сапатын жакшыртууга жана жеткиликтүүлүгүн жогорулатууга көмөктөшүүчү илимий негизделген иш-чаралар иштелип чыкты.

Алынган жыйынтыктардын практикалык маанилүүлүгү. Изилдөөнүн материалдары аймакта стоматологиялык ортопедиялык жардам көрсөтүү системасын жакшыртуу боюнча иш-чараларды пландаштырууда практикалык мааниге ээ.

Изилдөөнүн алкагында иштелип чыккан анкета-сурамжылоо баракчасы, калктын ар кандай категорияларынын, стоматолог-ортопеддердин, тиш техниктеринин жана саламаттык сактоо уюмдарынын жетекчилеринин пикирлерин эске алуу менен стоматологиялык кызматтын абалын баалоонун жана мониторинг жүргүзүүнүн эффективдүү куралы болуп саналат.

Бейтаптын тиш-жаак системасынын абалын упай менен баалоо системасы сунушталган. Бул ыкма ортопедиялык жардамдын муктаждыгын аныктап, кызмат көлөмүн жана адистердин санын алдын ала пландаштырууга мүмкүндүк берет (Рационализатордук сунуш № 79/2023, И. К. Ахунбаев атындагы КММА тарабынан 2023-жылдын 25-январында бекитилген).

Изилдөөнүн жүрүшүндө алынган негизги жыйынтыктары Чүй облусундагы саламаттык сактоо уюмдарынын ортопедиялык бөлүмдөрүнүн ишмердүүлүгүнө киргизилген (ишке киргизүү актысы 18.12.2024-ж.). Изилдөөнүн материалдары Б. Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетинин ортопедиялык стоматология кафедрасында (ишке киргизүү актысы 14.09.2022-ж.), жана С. Тентишев атындагы Азия медициналык институтунун стоматологиялык дисциплиналар кафедрасында окуу процесстеринде колдонулууда (ишке киргизүү актысы 14.11.2022-ж.).

Коргоого алынып чыгуучу диссертациянын негизги жоболору:

1. Стоматолог-ортопед дарыгерлеринин жана тиш техниктеринин жетишсиздиги, иштеп жаткан адистердин кетип калуусу жана мамлекеттик стоматологиялык уюмдарга адистерди тартуу механизмдеринин жоктугу Чүй облусунда ортопедиялык жардам көрсөтүүдөгү олуттуу тең салмаксыздыкка алып келүүдө.

2. Стоматологиялык патологиянын олуттуу таралышы, ортопедиялык конструкциялардын жетишсиздиги жана профилдүү адистердин аздыгы, ошондой эле стоматологиялык жардамдын жеткиликтүүлүгүнүн төмөндүгү – бул факторлор Чүй облусунун чоң адамдар калкынын ортопедиялык дарылоого болгон жогорку муктаждыгын шарттайт. Аймакта эң көп колдонулган протездер – чечилме, жалгыз жана көпүрө сымал конструкциялар, бул калктын төлөө жөндөмдүүлүгүнө жана жеткиликтүүлүккө байланыштуу.

3. Калктын ортопедиялык жардамга болгон канааттануусу жогору деңгээлде экендиги аныкталды. Бирок, кадрдык тартыштык, стоматологиялык бөлүмдөрдүн өз алдынчалыгынын төмөн деңгээли, материалдык-техникалык базанын начар абалы, заманбап дарылоо ыкмаларынын жетишсиз колдонулушу жана узак мөөнөттүү максаттуу программалардын жоктугу көйгөй бойдон калууда. Стоматологиялык ортопедиялык жардамга болгон жогорку муктаждык чечилме конструкциялар, пародонт оорулары жана кариестин татаалдашы менен аныкталат.

4. Чүй облусунда стоматологиялык ортопедиялык жардам көрсөтүү системасын өркүндөтүүгө багытталган уюштуруучулук-практикалык иш-чаралар иштелип чыккан, бул жардамдын бул түрүнүн сапатын жана жеткиликтүүлүгүн жогорулатууга мүмкүндүк берет.

Изденүүчүнүн жеке салымы. Автор тарабынан ата мекендик жана чет өлкөлүк илимий булактар талданып, илимий изилдөөнүн методологиясы иштелип чыккан, изилдөө үчүн маалыматтар чогултулуп, бейтаптар, стоматолог -ортопед

дарыгелери, тиш техниктери жана стоматологиялык бөлүмдөрдүн жетекчилери сурамжылоого алынган. Ошондой эле алынган маалыматтардын статистикалык иштетүүсү жүргүзүлгөн.

Диссертациянын жыйынтыктарын апробациялоо. Изилдөөнүн негизги жыйынтыктары 2021-жылдын 23-апрелинде өткөн Б. Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетинин медициналык факультетинин эл аралык катышуусу мене онлайн илимий конференциясында «XXI кылымдагы фундаменталдык жана клиникалык медицинанын көйгөйлөрү жана чакырыктары» (Бишкек); 2022-жылдын 29-апрелинде ошол эле темадагы экинчи конференциясында (Бишкек); 2022-жылдын 28-ноябрында өткөн Новосибирск шаарындагы LXXXIII Эл аралык илимий-практикалык конференциясында «Заманбап илимдеги эксперименталдык жана теориялык изилдөөлөр»; 2024-жылдын 28–29-мартында Москва шаарында өткөн «Евразиядагы интеграциялык процесстердин баалуулук негиздери» Эл аралык илимий-практикалык конференциясында баяндалган жана талкууланган.

Диссертациянын жыйынтыктарынын басылмаларда чагылдырылышынын толуктугу. Диссертациянын темасы боюнча жалпысынан 10 илимий макала жарык көргөн, алардын ичинен 7 макала импакт-фактор 0,1ден кем эмес РИЦИ(Россиянын илимий цитаталар индекси) системасы боюнча индекстелген журналдарда жарыяланган.

Диссертациянын түзүлүшү жана көлөмү. Диссертация 154 бетте берилген жана кириш сөздөн, адабиятка сереп, изилдөөнүн методологиясы жана ыкмалары, өздүк изилдөөнүн үч бөлүмүнөн, тыянактардан, практикалык сунуштардан, тиркемелерден турат. Диссертация 41 таблица жана 7 сүрөт менен иллюстрацияланган. Библиографиялык тизмеде 200 булакты камтыйт, алардын ичинде 63 чет элдик булактар.

ДИССЕРТАЦИЯНЫН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Диссертациянын **кириш сөзүндө** изилдөө темасынын актуалдуулугу жана аны өткөрүүнүн зарылдыгы негизделип, максаты, милдеттери, илимий жаңылыгы, алынган жыйынтыктардын практикалык маанилүүлүгү жана коргоого берилген диссертациянын негизги жоболору баяндалган.

1-бап «Ортопедиялык стоматологиялык кызматты уюштуруунун негизги багыттары, көйгөйлөрү жана өнүгүү келечеги (адабиятка сереп). Адабият серебинде калктын стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаждыгы жана ортопедиялык стоматологияга болгон муктаждыктын изилдөөлөрү боюнча илимий басылмалардын аналитикалык баяндамасы берилген. Көрсөтүлгөн жардамдын сапаты жана анын экономикалык жеткиликтүүлүгү, ошондой эле стоматологиялык кызматтын өнүгүү перспективалары көрсөтүлгөн.

2-бап «Методология жана изилдөө ыкмалары».

2.1 Изилдөө программасы жана уюштуруу. Изилдөөнүн объектиси: стоматологиялык пациенттер, стоматологиялык ортопедиялык кызмат.

Изилдөө предмети: ортопедиялык стоматологиялык жардамды уюштуруу.

Бул диссертациялык изилдөө бир нече этап менен жүргүзүлгөн (2.1.1-таблица). Чүй облусунун 1219 тургунунан бейтаптардын социалдык абалы, ортопедиялык стоматологиялык дарылоонун (протездөө) муктаждыгы жана анын жеткиликтүүлүгү боюнча сурамжылоо үчүн 18 суроодон турган атайын анкета түзүлдү. Стоматологиялык ортопедиялык жардамдын сапатын жана жеткиликтүүлүгүн изилдөө Аламүдүн районунун ар кайсы айылдарынын 460 айылдык тургундарынан сурамжылоо жолу менен жүргүзүлгөн.

2.2 Изилдөөнүн материалдык мүнөздөмөсү. Изилдөөнүн материалдары: стоматологиялык кызматты уюштуруу маселелери боюнча адабий булактар, Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо министрлигинин электрондук саламаттык сактоо борборунун отчеттук маалыматтары, 2016-2023-жж. мезгил аралыгында статистикалык форма 30. Чүй облусунун калкынын санынын динамикасы, протез алган адамдардын үлүшү, стоматологиялык ортопедиялык кызматтын кадрдык потенциалынын сандык жана сапаттык курамы, 2016-2023-жылдары даярдалган ортопедиялык конструкциялардын салыштырма салмагы, Чүй облусунун калкынын стоматологиялык ортопедиялык жардамга болгон муктаждыгы, Чүй облустук стоматологиялык бейтапканасынын (ЧОСБ) ишмердүүлүгү, бейтаптардын стоматологиялык ортопедиялык статусун ретроспективдүү талдоо жүргүзүлдү.

Тандоо өлчөмүнүн репрезентативдүүлүгүн аныктоо үчүн негизги массив ыкмасы колдонулган. Байкоолордун санынын көлөмү жалпы калктын белгисиз саны менен жалпы кабыл алынган ыкма боюнча аныкталган, ал 625 бирдикти түзгөн. Жалпысынан байкоолордун саны – 2898 (бейтаптарды текшерүү картасы - 1219, текшерилген бейтаптардын дарылоого канааттануусун изилдөө үчүн анкеталар – 1219 жана айыл калкы – 460, стоматолог-ортопеддер жана тиш техниктери, стоматологиялык бөлүмдөрдүн башчылары үчүн анкеталар – 67), бул талап кылынган тандоо көлөмүнөн ашат.

2.3 Изилдөө методдору. Изилдөөнү жүргүзүүдө изилдөөнүн төмөнкү ыкмалары пайдаланылды: аналитикалык, анкеталоо, ретроспективдүү, статистикалык, эксперттик баалоо.

Материалдарды кайра иштетүүдө, салыштырмалуу жана орточо чоңуктар эсептелген. Топтор ортосундагы айырмачылыктардын ишенимдүүлүгү Стюдент критерийи, репрезентативдик катанын жана катасыз болжолдун ишенимдүүлүк критерийинин жардамы менен аныкталган. Динамикалык катар көрсөткүчтөрү эсептелген. Салыштырмалуу көрсөткүчтөрдүн ортосундагы корреляциянын болушу корреляция коэффициентин эсептөө жолу менен аныкталды, детерминация коэффициенти эсептелди. Маалыматтын бардык көлөмү Microsoft Excel программасынын жардамы менен компьютерде иштетилип чыккан.

2.1.1-таблица – Изилдөөнүн планы жана программасы

№ пп	Изилдөө маселеси	Изилдөөнүн объектиси, предмети жана материалы	Изилдөө ыкмасы
1	Стоматологиялык ортопедиялык кызматтын ишмердүүлүгүнүн түзүмдүк өзгөчөлүктөрүн изилдөө	Изилдөөнүн объектиси: стоматологиялык ортопедиялык кызмат. Изилдөөнүн предмети: стоматологиялык ортопедиялык кызматтын ишмердүүлүгү. Изилдөөнүн материалы: стоматологиялык кызматты уюштуруу маселелери боюнча адабий булактар, Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо министрлигинин электрондук саламаттык сактоо борборунун отчеттук маалыматтары, отчеттук форма 30.	Аналитикалык.
2	Ортопедиялык дарылоону талап кылган стоматологиялык оорулардын таралышынын өзгөчөлүктөрүн изилдөө.	Изилдөөнүн объектиси: Чүй облусунун стоматологиялык уюмдарынын бейтаптары. Изилдөө предмети: бейтаптардын стоматологиялык абалы. Изилдөөнүн материалы: Чүй облусунун Аламүдүн, Ысык-Ата, Сокулук, Москва, Жайыл райондорунан жана Токмок шаарынан 1219 бейтап.	Ретроспективдүү, статистикалык, аналитикалык.
3	Чүй облусунун калкынын стоматологиялык ортопедиялык жардамга болгон муктаждыгын баалоо.	Изилдөөнүн объектиси: Чүй облусунун стоматологиялык уюмдарынын бейтаптары, стоматолог-ортопеддер жана тиш техниктери, стоматологиялык бөлүмдөрдүн жетекчилери. Изилдөөнүн предмети: жүргүзүлгөн ортопедиялык дарылоонун натыйжалуулугу, сапаты жана жеткиликтүүлүгү жөнүндө айыл калкынын пикири, стоматолог-ортопед дарыгерлеринин жана тиш техниктеринин, стоматологиялык бөлүмдөрдүн жетекчилеринин пикири. Изилдөө материалы: бейтаптарды текшерүү карталары (1219), бейтаптардын стоматологиялык ортопедиялык абалы, сапаты жана жеткиликтүүлүгү жөнүндө анкета (460), ортопед-стоматолог дарыгерлери жана тиш техниктери, стоматологиялык бөлүмдүн жетекчилери үчүн анкета (67).	Статистикалык, аналитикалык, анкеталоо, эксперттик баалоо.
4	Чүй облусунун калкына стоматологиялык ортопедиялык жардамдын сапатын жана жеткиликтүүлүгүн жакшыртуу боюнча иш-чаралардын комплексин иштеп чыгуу.	Чүй облусунун калкына стоматологиялык ортопедиялык жардамдын сапатын жана жеткиликтүүлүгүн жакшыртуу боюнча иш-чаралардын комплексин иштеп чыгуу.	Статистикалык, аналитикалык.

3-5-баптарда жеке изилдөөлөрдүн натыйжалары жана алардын талкуусу берилген.

3-бап «Чүй областындагы стоматологиялык ортопедиялык кызматтын учурдагы абалы».

3.1 Чүй облусунун стоматологиялык ортопедиялык кызматынын кадрдык курамы. Жалпысынан Чүй облусунда 2023-жылы стоматолог- ортопед дарыгерлерини саны 11,9% га (көрүнүү көрсөткүчү-88,1%) жана шаар калкын тейлеген 2,5% га (ПН - 97,5%), айылдык 26,2% га (ПН-73,8%) стоматолог- ортопеддердин саны кыйла азайган. Ушундай эле жагдай стоматолог-ортопеддердин бош эмес коюмдары боюнча байкалат. Ортопед дарыгерлер менен тиш техниктеринин катышынын көрсөткүчү 2023-жылы (1:1,9), 2017-жылы (1:1,6), көрсөткүчтүн төмөндөшү 2023-жылы (1:1) айыл жери боюнча 2017-жылга караганда (1:1,7), ал эми шаар жеринде тескерисинче (1:2,0 жана 1:1,6) байкалган.

3.2 Чүй облустук стоматологиялык бейтапкананын ишмердүүлүгүн талдоо. Динамикада изилденгендердин жыштыгы 342,2±1,9‰ 2016-жылы 314,7±1,8‰ чейин, 2017-жылы p<0,001, төмөндөө темпи боюнча -8,0%га, азайганы аныкталган (3.2.1-таблица). 2018-жылы 345,4±1,8‰, p<0,001, +9,7%га чейин өсүш бар. Кийинки 2019-жылы (333,3±1,8‰) жана 2020-жылы (280,1±1,6‰) текшерилгендердин жыштыгы, тиешелүүлүгүнө жараша -3,5% жана -16,0%га азайган, p<0,001. 2021-жылы (336,1±1,8‰) +20,0%га өсүш 2022-жылы 297,6±1,6‰ -11,4%га жана 2023-жылы 271,7±1,5‰ -8,7%га төмөндөшү менен алмашылат.

3.2.1-таблица – 2016-жылдан 2023-жылга чейин Чүй облустук стоматологиялык бейтапканасында дарылоого муктаж болгон жана санациялангандардын жыштыгынын динамикасы

№ пп	Көрсөт- күч	Жылдар							
		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	Текшерилген	342,2±1,9	314,7±1,8***	345,4±1,8***	333,3±1,8***	280,1±1,6***	336,1±1,8***	297,6±1,6***	271,7±1,5***
	Абс. өсүш	-	-27,5	+30,7	-12,1	-53,2	+56,0	-38,5	-25,9
	өс./төм.т	-	-8,0	+9,7	-3,5	-16,0	+20,0	-11,4	-8,7
2	дарылоого муктаж болгон	199,1±1,4	207,5±1,4***	216,1±1,5***	203,3±1,4***	173,2±1,3***	188,1±1,3***	166,7±1,2***	163,7±1,2*
	Абс. өсүш	-	+8,4	+8,6	-12,8	-30,1	+14,9	-21,4	-3,0
	өс./төм.т	-	+4,2	+4,1	-5,9	-14,8	+8,6	-11,3	-1,8
3	Санацияланган	92,4±0,9	109,5±1,0***	111,9±1,0**	99,7±1,0***	74,7±0,8***	97,1±1,0***	86,1±0,9***	76,2±0,8***
	Абс. өсүш	-	+17,1	+2,4	-12,2	-25,0	+22,4	-1,1	-9,9
	өс./төм.т	-	+18,5	+2,2	-10,9	-25,0	+30,0	-11,3	-11,5

Эскертүү: Р±т - текшерилген, дарылоону талап кылган жана дарылангандардын жыштыгы 10 000 бейтапка жана репрезентативдик ката, * - p>0,05, ** - p<0,01, *** - p<0,001, өс./төм.т – өсүү/төмөндөө темпи

Дарыланууга муктаж болгондордун жыштыгы 2019-жылга чейин өсүү тенденциясына ээ болгон (2016-жылы - $199,1 \pm 1,4\%$, 2017-жылы - $207,5 \pm 1,4\%$, 2018-жылы - $216,1 \pm 1,5\%$), тиешелүүлүгүнө жараша $+4,2\%$ жана $+4,1\%$ га. 2019-жылы ($203,3 \pm 1,4\%$) жана 2020-жылы ($173,2 \pm 1,3\%$) алардын жыштыгы тиешелүүлүгүнө жараша $-5,9\%$ жана $-14,8\%$ га төмөндөгөн, бул коронавирус жылдарында текшерилгендердин санынын азайышы менен байланыштуу. 2021-жылы ($188,1 \pm 1,3\%$) кайрадан $+8,6\%$ га өсүш байкалган, бирок кийинки жылдары (2022-жылы - $166,7 \pm 1,2\%$ жана 2023-жылы - $163,7 \pm 1,2\%$) дарыланууга муктаж болгондордун жыштыгы тиешелүүлүгүнө жараша $-11,3\%$ жана $-1,8\%$ га төмөндөгөн. Ушундай тенденция санациялангандардын жыштыкта байкалган. Өсүш 2017-жылы ($109,5 \pm 1,0\%$) жана 2018-жылдарда ($111,9 \pm 1,0\%$) тиешелүүлүгүнө жараша $+18,5\%$ жана $+2,2\%$, кийинки төмөндөө 2019-жылы ($99,7 \pm 1,0\%$) жана 2020-жылдары ($74,7 \pm 0,8\%$) төмөндөө темпи менен $-10,9\%$ га жана $-25,0\%$ га. Ковидден кийинки 2021-жылы $+30,0\%$ га жана 2022-жылга ($86,1 \pm 0,9\%$) жана 2023-жылдарга ($76,2 \pm 0,8\%$) өсүш байкалган, тиешелүүлүгүнө жараша кайрадан $-11,3\%$ га жана $-11,5\%$ га төмөндөгөн. Акыркы жылдардын динамикасы стоматологиялык жардамдын жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу зарылдыгын көрсөтүп турат.

3.3 Ортопедиялык стоматологиялык кызматтын абалы жана ишмердүүлүгүнө баа берүү. Чүй облусу боюнча ортопед дарыгерлерге баруу 2016-жылы 1 000 калкка 326,6, 2017-жылы 274,2% $-16,0\%$ га чейин төмөндөгөн, 2018-жылы 306,0% $+11,6\%$ га көбөйгөн (3.3.1-таблица). Бирок кийинки жылдары баруулардын саны 2022-жылга чейин төмөндөгөн, кемүүнүн өсүү темпи 2019-жылы $-7,2\%$ ($283,9\%$), $-19,3\%$ 2020-жылы ($229,0\%$), $-24,5\%$ 2021-жылы ($172,9\%$). 2022-жылы ($178,5\%$) төмөндөө кайрадан бир аз $-66,2\%$ га өзгөрдү. Пломбалангандардын салыштырма салмагы жалпысынан 30,0% дан ашкан эмес, 2020 жана 2021-жылдары гана тиешелүүлүгүнө жараша $38,3\%$ ($+46,1\%$) жана $32,7\%$ ($-14,6\%$) жеткен. Калган жылдары төмөндөө $-9,7\%$ жылы 2018-жылы $-2,6\%$, 2019-жылы $-10,1\%$, 2022-жылы $-1,3\%$, 2023-жылы $-1,3\%$ түзгөн. Суурулган тиштердин салыштырма салмагы толкун сымал динамика менен мүнөздөлгөн, 2020-жылы кескин секирик $+67,5\%$ дан $11,4\%$ дан $19,1\%$ га чейин байкалган. Башка жылдары тиштерди алуунун саны $+4,5\%$ жылы 2017%, $+5,8\%$ жылы 2018%, $+1,2\%$ жылы 2022%, 2019-жылы $-12,3\%$, 2021-жылы $-16,2\%$ жана 2023-жылы $-2,5\%$ га төмөндөгөн. Изилденүүчү жылдарда протездерди алган салыштырма салмагы $1,1\%$ дан ашкан эмес. Динамикада протез алгандардын саны стоматолог-ортопед дарыгеринин 1 кызмат ордуна азайды ($-2,4\%$, $-14,3\%$, $-22,9\%$, $-20,0\%$), бирок 2021 - жылдан баштап жыл сайын көбөйө баштады ($+16,7\%$, $+10,7\%$, $+8,5\%$, тиешелүүлүгүнө жараша).

Ошентип, Чүй облусунун калкынын ортопед дарыгерлерге баруусу 2023 - жылы 2016-жылга салыштырмалуу $37,5\%$ га төмөндөдү, бул көрсөткүч $62,8\%$ ды түздү.

3.3.1-таблица – Чүй облусунун ортопедиялык стоматологиялык кызматынын ишмердүүлүгү

№ п/п	Ишмердүүлүктүн көрсөткүчү	Жылдар							
		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	Келгендердин саны	292804	250491	285003	231635	154721	168579	189426	183973
	Келүүчүлүк 1 000 калкка	326,6	274,2	306,0	283,9	229,0	172,9	178,5	167,4
	Абсолюттук өсүш	-	-52,4	+31,8	-22,1	-54,9	-56,1	+5,6	-11,1
	Өсүү темпи	-	-16,0	+11,6	-7,2	-19,3	-24,5	+3,2	-6,2
2	Пломбаланган	83085	74648	76722	60870	59323	55131	55811	53465
	Пломбалангандардын салыштырма салмагы (%)	28,3	29,8	26,9	26,2	38,3	32,7	29,4	29,0
	Абсолюттук өсүш	-	+1,5	-2,9	-0,7	+12,1	-5,6	-3,3	-0,4
	Өсүү темпи	-	+5,3	-9,7	-2,6	+46,1	-14,6	-10,1	-1,3
3	Тиштер суурулду	38666	34680	37183	26436	29558	27136	30842	29204
	Суурулган тиштердин салыштырма салмагы (%)	13,2	13,8	13,0	11,4	19,1	16,0	16,2	15,8
	Абсолюттук өсүш	-	+0,6	-0,8	-1,6	+7,7	-3,1	+0,2	-0,4
	Өсүү темпи	-	+4,5	+5,8	-12,3	+67,5	-16,2	+1,2	-2,5
4	Протез алган адамдардын саны	3167	2980	2417	2037	1570	1831	1878	1713
	Протез алгандардын салыштырма салмагы (%)	1,0	1,1	0,8	0,8	1,0	1,0	1,0	0,9
	Абсолюттук өсүш	-	+0,1	-0,3	0	+0,2	0	0	-0,1
	Өсүү темпи	-	+10,0	-27,2	0	+25,0	0	0	-10,0
5	Протез алгандардын саны стоматолог-ортопед дарыгеринин 1 кызмат ордуна	113,1	110,3	94,5	72,7	58,1	67,8	75,1	81,5
	Абсолюттук өсүш	-	-2,8	-15,8	-21,7	-14,6	+9,7	+7,3	+6,4
	Өсүү темпи	-	-2,4	-14,3	-22,9	-20,0	+16,7	+10,7	+8,5

Пломбаланган тиштердин үлүшү жалпысынан 30,0% дан ашкан жок, 2020 жана 2021-жылдары гана 38,3% жана 32,7% ды түздү. Суурулган тиштердин үлүшү толкун сымал динамика менен мүнөздөлгөн, 2020-жылы +67,5%га чукул өзгөрүш белгиленген. Изилденген жылдары протез алгандардын үлүшү 1,1% ашкан эмес. Бул көрсөткүчтөр стоматолог-ортопеддердин жана тиш техниктеринин ишинин сандык көрсөткүчтөрүнүн төмөндөшүн ачык көрсөтүп турат.

4-глава «Стоматолгиялык ооруларынын таралышы жана Чүй облусунун чоңдор калкынын стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаждыктарын баалоо».

4.1 Стоматологиялык ортопедиялык жардамды талап кылган стоматологиялык оорулардын таралышы.

Чүй облусундагы стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаждыкты аныктоо үчүн стоматологиялык бейтапканалардын жана жалпы дарыгердик практика борборлорунун стоматологиялык бөлүмдөрүнүн базасында Аламүдүн, Ысык-Ата, Сокулук, Москва, Жайыл райондорунун жана Токмок шаарынын 1219 тургунун текшерүү жүргүзүлдү. Аял бейтаптар $54,9 \pm 1,4\%$, эркек бейтаптар - $45,1 \pm 1,4\%$, $p < 0,001$. Жалпысынан бейтаптардын $89,6 \pm 0,8\%$ ортопедиялык дарылоону талап кылган оорулары бар. Айылдык калктын арасында ортопедиялык дарылоону талап кылган стоматологиялык оорулары бар адамдардын жыштыгы ($36,3 \pm 1,3\%$) шаардык калкка караганда төмөн ($53,3 \pm 1,4\%$), $p < 0,001$. Калктын ортопедиялык жардамга болгон муктаждыгы бейтаптардын жаш курагына жараша көбөйөрү аныкталды. Тиш патологиясынын жыштыгы 100 бейтапка $189,4 \pm 3,4$ учурду түздү, алардын ичинен шаар калкына $95,1 \pm 0,6\%$ жана айыл калкына - $94,3 \pm 0,6\%$, $p > 0,05$ (4.1.18-таблица) туура келди. Эң көп жыштыкты тиштердин катуу ткандарынын патологиясы ($76,3 \pm 1,2\%$), тиштердин жарым-жартылай түшүүсү ($56,3 \pm 1,4\%$), $p < 0,001$ жана тиш катарларынын деформациясы ($27,8 \pm 1,2\%$), $p < 0,001$ түзгөн. Чыккый-төмөнкү жаак муундарынын дисфункциясы ($9,4 \pm 0,8\%$), $p < 0,001$, тиштердин сүрүлүшүнүн жогорулашы ($7,8 \pm 0,7\%$), $p > 0,05$, бир жаакта тиштердин толук түшүшү ($7,7 \pm 0,7\%$), $p > 0,05$, эки жаакта тиштердин толук түшүшү ($4,0 \pm 0,5\%$), $p < 0,001$. Шаар жергесиндеги бейтаптарда тиштердин катуу ткандарынын патологиясы ($38,5 \pm 1,4\%$), тиштердин жарым-жартылай түшүүсү ($31,2 \pm 1,3\%$), $p < 0,001$, чыккый-төмөнкү жаак муундарынын дисфункциясы ($9,4 \pm 0,8\%$), $p < 0,001$, жана тиштердин сүрүлүшүнүн жогорулашы ($4,3 \pm 0,4\%$), $p < 0,001$ басымдуулук кылган. Айыл жергесиндеги бейтаптарда тиш катарларынын деформациясы ($16,2 \pm 1,0\%$), бир жаакта тиштердин толук түшүшү ($4,7 \pm 0,6\%$), $p > 0,05$, эки жаакта тиштердин толук түшүшү ($2,4 \pm 0,4\%$), $p < 0,001$. Чыккый-төмөнкү жаак муундарынын дисфункциясы ($9,4 \pm 0,8\%$), $p < 0,001$, тиштердин сүрүлүшүнүн жогорулашы ($7,8 \pm 0,7\%$), $p > 0,05$, бир жаакта тиштердин толук түшүшү ($7,7 \pm 0,7\%$), $p > 0,05$, эки жаакта тиштердин толук түшүшү ($4,0 \pm 0,5\%$), $p < 0,001$ негизинен байкалган. Шаар жергесиндеги бейтаптарда тиштердин катуу ткандарынын патологиясы ($38,5 \pm 1,4\%$), тиштердин жарым-жартылай түшүүсү ($31,2 \pm 1,3\%$), $p < 0,001$, чыккый-төмөнкү жаак муундарынын дисфункциясы ($9,4 \pm 0,8\%$), $p < 0,001$, жана тиштердин

сүрүлүшүнүн жогорулашы ($4,3 \pm 0,4\%$), $p < 0,001$ басымдуулук кылган. Айыл жергесиндеги бейтаптарда тиш катарларынын деформациясы ($16,2 \pm 1,0\%$), бир жаакта тиштердин толук түшүшү ($4,7 \pm 0,6\%$), $p > 0,05$, эки жаакта тиштердин толук түшүшү ($2,4 \pm 0,4\%$), $p < 0,001$. Бул жагдай калкка ортопедиялык жардам көрсөтүүнү жакшыртуу боюнча иш-чараларды иштеп чыгуу зарылдыгын белгилейт.

4.1.18-таблица – Жашаган жерине жараша тиш патологиясынын жыштыгы (n=1219)

№ пп	Тиштердин патологиясы	Бардыгы		Шаар калкы (n=733)		Айыл калкы (n=486)	
		Абс. сан	P±m	Абс. сан	P±m	Абс. сан	P±m
1	Катуу ткандарынын патологиясы	930	$76,3 \pm 1,2$	470	$38,5 \pm 1,4$	460	$37,7 \pm 1,3^*$
2	Тиштердин жарым-жартылай түшүүсү	687	$56,3 \pm 1,4$	380	$31,2 \pm 1,3$	307	$25,2 \pm 1,2^{***}$
3	Тиш катарларынын деформациясы	339	$27,8 \pm 1,2$	141	$11,6 \pm 0,9$	198	$16,2 \pm 1,0^{***}$
4	Тиштердин сүрүлүшүнүн жогорулашы	96	$7,9 \pm 0,7$	52	$4,3 \pm 0,4$	44	$3,6 \pm 0,5^{**}$
5	Бир жаакта тиштердин толук түшүшү	94	$7,7 \pm 0,7$	37	$3,0 \pm 0,4$	57	$4,7 \pm 0,6^{**}$
6	Эки жаакта тиштердин толук түшүшү	49	$4,0 \pm 0,5$	20	$1,6 \pm 0,3$	29	$2,4 \pm 0,4^*$
7	Чыккы-төмөнкү жаак муундарынын дисфункциясы	115	$9,4 \pm 0,8$	60	$4,9 \pm 0,6$	55	$4,5 \pm 0,5^*$
8	Бардыгы	2310	$189,4 \pm 3,6$	1160	$95,1 \pm 0,6$	1150	$94,3 \pm 0,6^*$

Эскертүү: ж - тиш патологиясынын жыштыгы 100 бейтапка жана репрезентативдүүлүктүн катасы, * - $P < 0,05$, ** - $P < 0,01$, *** - $P < 0,001$.

4.2 Стоматологиялык ортопедиялык жардамга чоңдор калкынын муктаждыгы. Динамикада ортопедиялык конструкциялардын даярдалган протездердин жалпы санынан салыштырма салмагы 2018-жылы -11,8% га, 2019-жылы -51,5% га, 2020-жылы -19,5% га, 2023-жылы -35,3% га азайгандыгы байкалды, 2017-жылдан тышкары (өсүү темпи+23,0%), 2021 (+16,1%), 2022 (+18,2%) (4.2.1-таблица). Жалгыз протездерди даярдоо динамикасында 2017-жылы +61,2% га, башка жылдары 2018-жылы +7,2% га, 2021-жылы +13,3% га жана 2022-жылы +15,7% га кескин өсүш байкалган. 2019-жылы кескин төмөндөө -47,3%, -13,9-жылы 2020% жана -17,0-жылы 2023% болгон.

4.2.1-таблица – 2016-2023-жылдары даярдалган ортопедиялык конструкциялардын салыштырма салмагынын динамикасы

№ пп	Протездин түрү	Жылдар							
		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	Жалгыз протездер (абс. сан)	2324	4606	4368	1118	772	1031	1420	762
	Салыштырма салмак (%)	31,5	50,8	54,5	28,7	24,7	28,5	33,0	27,4
	Абсолюттук өсүш	-	+19,3	+3,7	-25,8	-4,0	+3,8	+4,5	-5,6
	Өсүү/төмөндөө темпи, %	-	+61,2	+7,2	-47,3	-13,9	+13,3	+15,7	-17,0
2	Көпүрө сымал протездер (абс. сан)	1760	1511	1089	759	599	617	743	602
	Салыштырма салмак (%)	23,8	16,7	13,6	19,5	19,2	17,0	17,3	21,7
	Абсолюттук өсүш	-	-7,1	-3,1	+5,9	-0,3	-2,2	+0,3	+4,4
	Өсүү/төмөндөө темпи, %	-	-29,8	-18,5	+43,3	-1,5	-11,4	+1,7	+25,4
3	Чечилме протездер (абс. сан)	2930	2836	2204	1810	1588	1700	1908	1310
	Салыштырма салмак (%)	39,7	31,3	27,5	46,5	50,9	47,0	44,4	47,2
	Абсолюттук өсүш	-	-8,4	-3,8	-19,0	+4,4	-3,9	-2,6	+2,8
	Өсүү/төмөндөө темпи, %	-	-21,1	-12,1	-69,0	+9,4	-7,7	-5,5	+6,3
4	Металлокерамикалык протездер (абс. сан)	128	102	145	39	41	78	85	-
	Салыштырма салмак (%)	1,7	1,1	1,8	1,0	1,3	2,1	2,0	-
	Абсолюттук өсүш	-	-0,6	+0,7	-0,8	+0,3	+0,8	-0,1	-
	Өсүү/төмөндөө темпи, %	-	-35,3	+63,6	-44,4	+30,0	+61,5	-4,7	-
5	Косметикалык протездер (абс. сан)	239	15	206	161	115	192	140	101
	Салыштырма салмак (%)	3,2	0,1	2,5	4,1	3,7	5,3	3,2	3,6
	Абсолюттук өсүш	-	-3,1	+2,4	+1,6	-0,4	+1,6	-2,1	+0,4
	Өсүү/төмөндөө темпи, %	-	-96,8	+2400,0	+64,0	-9,7	+43,2	-39,6	+12,5
6	Бардыгы	7381	9070	8012	3887	3115	3618	4296	2775
	Даярдалган протездердин жалпы санынан ортопедиялык конструкциялардын салыштырма салмагы	23,4	28,8	25,4	12,3	9,9	11,5	13,6	8,2
	Абсолюттук өсүш	-	+5,4	-3,4	-13,1	-2,4	+1,6	+2,1	-5,4
	Өсүү/төмөндөө темпи, %	-	+23,0	-11,8	-51,5	-19,5	+16,1	+18,2	-39,7

Көпүрө сымал протездерди орнотуу 2017-жылы -29,8% га, 2018-жылы -18,5% га, 2020-жылы -1,5% га, 2021-жылы -11,4% га төмөндөгөн. 2019-жылы көпүрө сымал протездердин салыштырма салмагы +43,3%, 2022-жылы +1,7% жана 2023-жылы +25,4% га өскөн.

Чечилме протездер үчүн негизинен 2017-жылы -21,1%, 2018-жылы -12,1%, 2020-жылы -69,0%, 2021-жылы -7,7% жана 2022-жылы -5,5% төмөндөө динамикасы мүнөздүү. Чечилме протездерди жасоо 2020-жылы +9,4% га жана 2023-жылы +6,3% га көбөйгөн. Чүй облусунда металлокерамикалык протездерди даярдоо аз үлүшкө ээ болгон, алар толкун сымал тенденция менен 1,0% дан 2,0% га чейин (39дан 145ке чейин) түзгөн. 2018-жылы +63,6% га, 2020-жылы чукул өзгөрүлүш +30,0% га, 2021-жылы +61,5% га, 2017-жылы -35,3% га, 2019-жылы -44,4% га жана 2022-жылы -4,7% га төмөндөгөн. Статистикалык басылмаларда 2023-жылдагы маалыматтар болгон эмес. Косметикалык протездерди жасоо боюнча маалыматтар ар кандай өзгөрмөлүүлүккө ээ. 2017-жылы дээрлик 100,0% төмөндөө (-96,8%). Косметикалык протездер 2017-жылы -96,8% га жана 2020-жылы -9,7% га кескин төмөндөшү менен мүнөздөлөт. 2018-жылы +2400,0% га жана 2019-жылы +2019% га кескин өсүш. Ортопедиялык конструкциялардын салыштырма салмагынын динамикасын 2016-2023-жылдардагы талдоо жалгыз, көпүрө сымал, чечилме протездердин басымдуу экендигин көрсөттү. Металл керамикалык жана косметикалык протездердин салыштырма салмагы аз болгон.

4.3 Ортопедиялык стоматологиялык жардам көрсөтүүнүн сапаты жана уюштуруу жөнүндө Чүй облусунун калкынын пикирин баалоо. Стоматолог-ортопедге барган 1219 бейтапка анкеталоо жүргүзүлдү. Эркектердин салыштырма салмагы 45,1% ды ($n=550$), аялдар – 54,9% ды ($n=669$) түздү. Эркектерге караганда аялдар тиш доктурга көп кайрылышат. Ошол эле учурда көпчүлүк бөлүгү мамлекеттик стоматологиялык уюмдарга барышкан (75,0%), ортопедиялык конструкциялар менен канааттанган - 71,0%. 1219 бейтаптын ичинен $63,0 \pm 1,3\%$ стоматолог-ортопедге кайрылышкан жана $37,0 \pm 1,3\%$ адистерге кайрылышкан эмес, $p < 0,001$. 6-10 жыл аралыгында стоматолог-ортопедге $27,0 \pm 1,2\%$ кайрылышкан эмес, 10 жылдан ашык - $23,0 \pm 1,2\%$, $p < 0,01$, 1-2 жыл - $8,0 \pm 0,7\%$, $p < 0,001$, жана 3-5 жыл - $5,0 \pm 0,6\%$ респонденттер, $p < 0,001$. Бейтаптардын ортопедиялык жардам үчүн мамлекеттик стоматологиялык бейтапканаларга баруусунун негизги себептеринин арасында төмөн баалар ($55,4 \pm 2,0\%$), протездерди даярдоонун минималдуу мөөнөттөрү ($27,6 \pm 1,8\%$), $p < 0,001$, медициналык персоналдын сылык жана камкор мамилеси ($21,8 \pm 2,9\%$), $p > 0,05$ жана стоматологиялык бейтапкананын үйгө жакын жайгашкандыгы ($21,5 \pm 1,7\%$), $p > 0,05$ көрсөтүлөт.

Даярдалган протездердин жогорку сапаты белгиленди - $17,8 \pm 1,5\%$, $p > 0,05$, заманбап технологияларды колдонуу - $11,2 \pm 1,3\%$, $p < 0,001$, кезектин жоктугу - $10,9 \pm 1,2\%$, $p > 0,05$, жана тааныш ортопед дарыгерлер - $8,3 \pm 1,1\%$ респонденттер, $p < 0,001$. Стоматологиялык жардам көрсөтүүнүн сапаты жөнүндө бейтаптарды анкеталоонун жыйынтыгы айыл калкынын стоматологиялык жардамына болгон муктаждыгынын жогору экендигин айгинелейт.

4.4 Аламүдүн районунун айыл аймактарынын тургундарына стоматологиялык жардамдын сапаты жана жеткиликтүүлүгү жөнүндө бейтаптардын пикири.

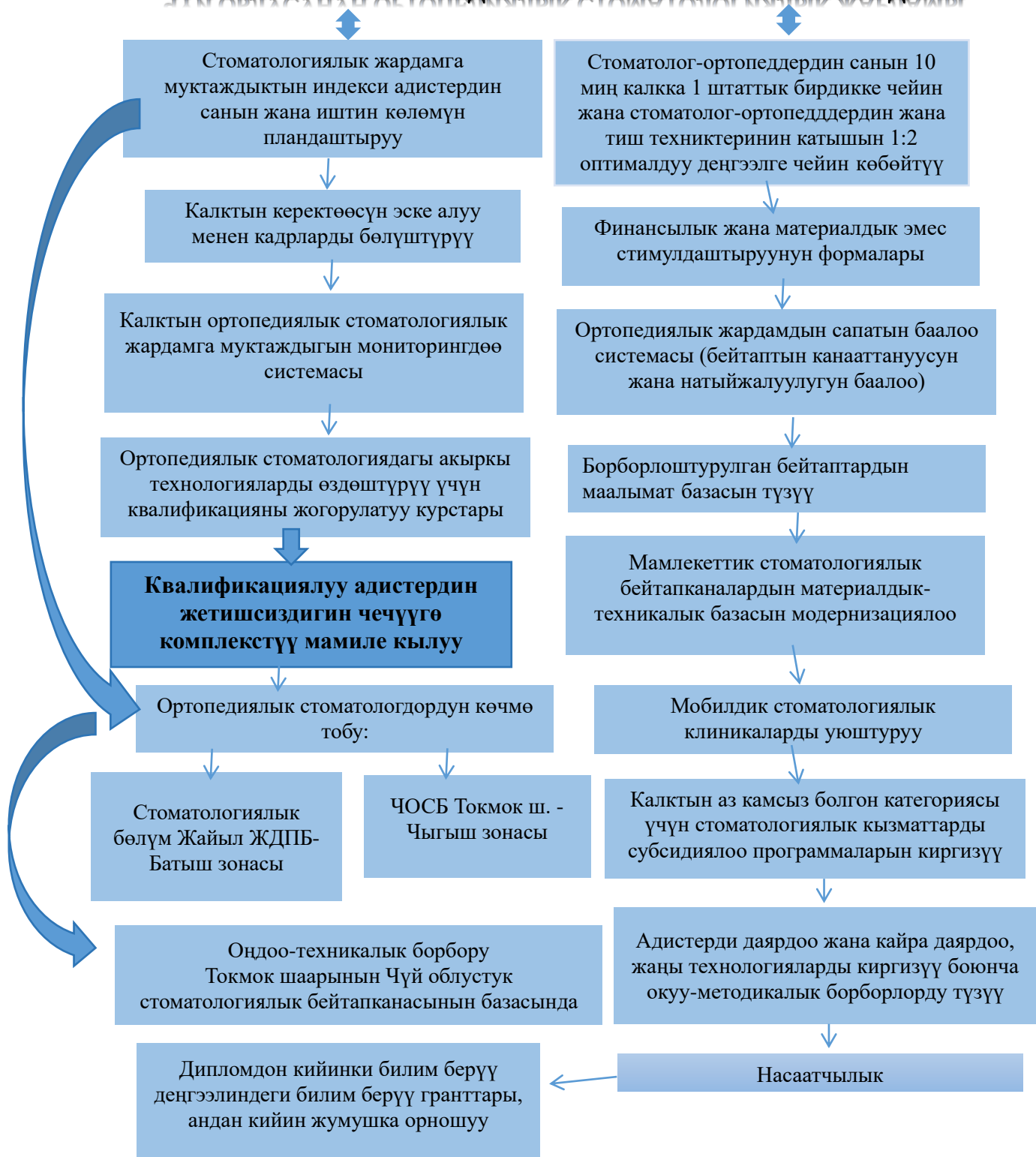
Изилдөөгө Аламүдүн районунун 460 айыл тургуну катышкан. Сурамжылоого катышкандардын жалпы санынын 48,0% эркектер жана 52,0% аялдар түзгөн. Респонденттердин көпчүлүгү ($63,1 \pm 2,2\%$) стоматологиялык ортопедиялык кызмат көрсөтүүлөрдүн баасына канааттанышат, бирок респонденттердин $57,3 \pm 2,3\%$ өздөрүнүн материалдык абалына канааттанбайт. Бейтаптардын $93,0 \pm 1,1\%$ дарыгерди тандоо мүмкүнчүлүгүнөн ажыраган. Респонденттердин $81,9 \pm 1,7\%$ стоматологиялык саламаттыгын канааттандыруу деп эсептешет. Респонденттердин жалпы санынан $30,4 \pm 2,1\%$ стоматологго барган эмес, $48,5 \pm 2,3\%$ респондент жакынкы саламаттык сактоо уюмунда стоматолог бар деп жооп беришкен, $p < 0,001$, жана $21,1 \pm 1,9\%$ стоматолог дарыгеринин жоктугун ырасташкан. Респонденттердин $53,1 \pm 2,3\%$ каттоочулардын иши менен канааттанышкан, респонденттердин $48,7 \pm 2,3\%$ медициналык техниканын абалы канааттандыруу деп эсептешет. Акыркы 5 жылда $39,1 \pm 2,2\%$ респондент стоматологго үзгүлтүксүз, $34,8 \pm 2,2\%$ - жылына бир жолудан кем эмес, $p > 0,05$ кайрылышкан. Респонденттердин көпчүлүгү стоматолог дарыгердин ишин жакшы деп баалашат ($89,4 \pm 1,4\%$). Жүргүзүлгөн стоматологиялык дарылоо заманбап деңгээлге ылайык келет деп респонденттердин $13,2 \pm 1,5\%$ белгиледи, респонденттердин $86,8 \pm 1,5\%$ жооп бере алган жок. Бирок, респонденттердин $3,0\%$ стоматологиялык уюмдун жетекчилигине даттануу менен кайрылганын моюнга алуу керек. Кайрылуунун себептери стоматологиялык жардамды уюштуруу учурларына көбүрөөк байланыштуу: дарыгердин кабыл алуу талонун алуу, акысыз тиш протезин алуу, медициналык кызмат үчүн акы төлөө жана медициналык жардамдын сапатсыз көрсөтүлүшү.

4.5 Ортопедиялык стоматологиялык жардам көрсөткөн адистердин пикирин баалоо. Респонденттердин жалпы саны 67 адамды түздү, алардын катарына 7 стоматологиялык бөлүмдүн жетекчилери, 20 ортопедиялык стоматолог-ортопед дарыгерлери жана 40 тиш техниктери кирди. Сурамжылоого катышкандардын көбү стоматологиялык уюмдардын техникалык жабдууларына нааразы ($73,1 \pm 5,4\%$), канааттангандар - $26,9 \pm 5,4\%$ респонденттер, $p < 0,001$. Материалдык-техникалык базага нааразы болгон себептердин олуттуу бөлүгү «эскирген жабдуулар» болуп саналат - $28,3 \pm 5,5\%$. Сапатсыз материалдарды колдонуу $32,8 \pm 5,7\%$, $p > 0,05$ белгиленген, заманбап жабдуулардын жетиштүү санынын жоктугун көрсөткөн - $35,8 \pm 5,8$, $p > 0,05$. Көпчүлүк стоматолог-ортопеддер жана тиш техниктери өз ишин орточо оордукта баалашты ($88,0 \pm 3,4\%$, $n=59$), бирок сурамжылангандардын $11,2 \pm 3,8\%$ ($n=8$) гана жумушту жеңил деп эсептешет, $p < 0,001$. Стресс жана эмоционалдык чыңалууну жалпысынан $74,6 \pm 5,3$ ($n=50$) башынан өткөрөт. Стоматологиялык бөлүмдөрүнүн жетекчилеринин арасынан белгилешти $7,4 \pm 3,7\%$ ($n=5$), стоматолог-ортопеддердин - $22,3 \pm 5,0\%$ ($n=15$), $p < 0,01$ жана тиш техниктердин - $44,7 \pm 6,0\%$ ($n=30$), $p < 0,01$. Эмгек акы респонденттердин бардык 100% төмөн белгиленген. Анкеталоонун жыйынтыктарын жалпылап, ортопедиялык стоматологиялык жардам көрсөтүү жана материалдык-техникалык жабдуу заманбап талаптарга жооп бербейт деген тыянак чыгарууга болот.

5-бап «Чүй облусунун калкына стоматологиялык ортопедиялык жардам көрсөтүүнү уюштурууну өнүктүрүүнүн перспективалары». Чүй облусунда ортопедиялык стоматологиялык жардамды уюштурууну жакшыртууга багытталган иш-чараларды иштеп чыгуу жана ишке ашыруу региондун стоматологиялык кызматынын ишинин натыйжалуулугун жана сапатын жогорулатуу үчүн негиз болуп саналат (5.1-сүрөт). Ортопедиялык стоматологиялык кызматтын ишине мониторинг жүргүзүүнүн жана пландаштыруунун натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаждыктын көрсөткүчү сунушталган (рационализатордук сунуш № 79/2023). Бул кемчиликтин оордугун чагылдырган беш категорияны камтыган бейтаптын тиш-жаак тутумун упай менен баалоо системасы. Стоматологиялык ортопедиялык жардамдын жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу максатында эки стоматологиялык уюмдун базасында көчмө бригадаларды уюштуруу сунушталат: Жайыл жалпы дарыгердик практика борборунун стоматологиялык бөлүмү (Батыш зонасы); Чүй облустук стоматологиялык бейтапканасы (чыгыш зонасы). Мамлекеттик стоматологиялык жардам системасын модернизациялоо, жеткиликтүүлүгүн жана натыйжалуулугун жакшыртуу боюнча иш-чараларга төмөнкүлөр кирет:

- Чүй облусунун стоматологиялык уюмдарында адистердин андан ары иштөөсүнүн милдеттүү шарты менен дипломдон кийинки билим берүү деңгээлинде билим берүү гранттарын берүү.
- Алдыңкы адистердин тажрыйбасын жаш кадрларга, айрыкча алыскы аймактарда өткөрүп берүүнү камтыган насаатчылыкты уюштуруу.
- Стоматолог-ортопед демилгесин жогорулатуу үчүн финансылык жана материалдык эмес стимулдаштыруунун формаларын киргизүү (кошумча кесиптик окуу үчүн акы төлөнүүчү стажировкалар, жогорку көрсөткүчтөр үчүн сыйлыктар).
- Стоматологиялык жардам көрсөтүүнүн сапатын, анын ичинде бейтаптардын канааттануусун жана иштин натыйжалуулугун баалоо системасын киргизүү.
- Стоматологиялык саламаттык сактоо уюмдарынын ортосунда ырааттуулук жана координация үчүн бейтаптардын борборлоштурулган маалымат базасын түзүү.
- Адистердин эмгек шарттарын жакшыртуу жана кызмат көрсөтүүнүн сапатын жогорулатуу максатында мамлекеттик стоматологиялык мекемелердин материалдык-техникалык базасын модернизациялоо.
- Алыскы калктуу конуштарды тейлөө үчүн мобилдүү стоматологиялык клиникаларды уюштуруу.
- Ортопедиялык жардам алуудагы экономикалык тоскоолдуктарды жоюу үчүн калктын аз камсыз болгон категориясы үчүн стоматологиялык кызматтарды субсидиялоо программаларын киргизүү.
- Адистерди даярдоо жана кайра даярдоо, ошондой эле жаңы технологияларды (CAD/CAM-системалары) киргизүү үчүн аймактык окуу-практикалык борборлорду түзүү.

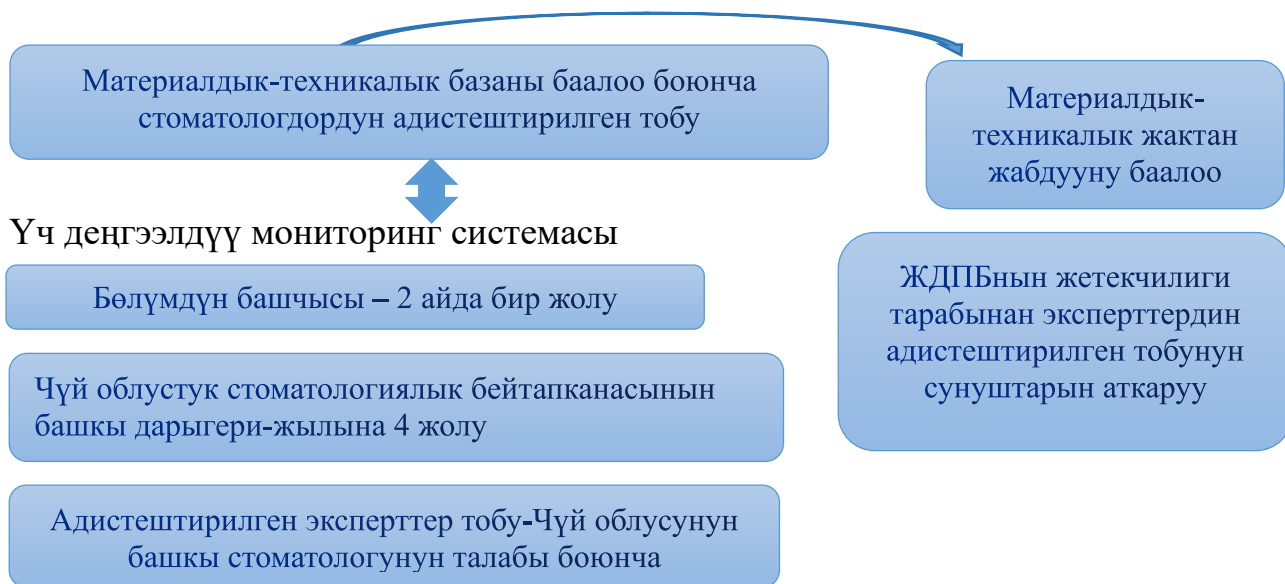
ЧҮЙ ОБЛУСУНУН ОРТОПЕДИЯЛЫК СТОМАТОЛОГИЯЛЫК ЖАРДАМЫ

5.1-сүрөт – Чүй облусунун калкына стоматологиялык ортопедиялык жардамдын жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу жана сапатын жакшыртуу боюнча иш-чаралар.

Биз материалдык-техникалык камсыздоонун абалына мониторинг жүргүзүү системасын киргизүүнү сунуштайбыз (5.2-сүрөт). Токмок шаарындагы Чүй облустук стоматологиялык бейтапканасынын базасында стоматологиялык жабдууларды оңдоо боюнча региондук оңдоо-техникалык борборду түзүү

жабдуулардын үзгүлтүксүз иштешин камсыз кылууга жана калк үчүн кызмат көрсөтүүлөрдүн жеткиликтүүлүгүн жогорулатууга өбөлгө түзөт. Оңдоо-техникалык борбордун милдеттери: жабдууларды профилактикалык тейлөө; пландуу оңдоо иштери; жабдууларды шашылыш оңдоо; техникалык персоналды жеринде окутуу.

5.2-сүрөт – Ортопедиялык стоматологиялык жардамдын сапатына үч деңгээлдүү мониторинг схемасы.

Борборду каржылоо үчүн облустун саламаттык сактоо бюджетинен бөлүнгөн каражаттарды пайдалануу, ошондой эле эл аралык техникалык жардам программалары аркылуу инвестицияларды тартуу сунушталууда. Илимий негизделген иш-чаралар Чүй облусунун калкына стоматологиялык ортопедиялык жардамдын жеткиликтүүлүгүн жана сапатын жогорулатууга мүмкүндүк берет.

ТЫЯНАКТАР:

1. Чүй облусунун ортопедиялык стоматологиялык бөлүмдөрүнүн эскирген материалдык-техникалык базасы жетишсиз. Чүй облусунун стоматологиялык ортопедиялык кызматы кадрдык тартыштык менен мүнөздөлөт, адистер менен камсыз болуу 10 000 чоңдор калкына 0,4 түзгөн, дарыгерлер менен тиш техниктеринин катышы - 1:1,6.

2. Ортопедиялык дарылоону талап кылган тиш патологиясынын жогорку жыштыгы ($189,4 \pm 3,4$ учур 100 бейтапка) аныкталган. Мында тиштердин катуу ткандарынын патологиясынын эң көп жыштыгы ($76,3 \pm 1,2\%$), тиштердин жарым-жартылай түшүшү ($56,3 \pm 1,4\%$) жана тиш катарларынын деформациясы ($27,8 \pm 1,2\%$), $p < 0,001$ байкалган. Негизинен алынуучу, жалгыз жана көпүрөлөр басымдуулук кылат.

3. Стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаж калктын кыйла салыштырма салмагынын фонунда аны алууга жогорку муктаждык аныкталган.

Ошол эле учурда, дарылангандардын арасында стоматологиялык ортопедиялык жардамдын сапатына канааттануунун жогорку деңгээли бар.

4. Сапаттын мониторингинин көп деңгээлдүү системасын, стоматолог-ортопеддердин көчмө бригадаларын, стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаждыктын индексин, оңдоо-техникалык борборду, жаңы технологияларды өздөштүрүү боюнча стоматолог-ортопеддер үчүн квалификацияны жогорулатуу курстарын киргизүү Чүй облусунун калкына стоматологиялык ортопедиялык жардамдын сапатын жана жеткиликтүүлүгүн жогорулатууга мүмкүндүк берет.

ПРАКТИКАЛЫК СУНУШТАР:

I. Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо министрлигинин деңгээлинде:

1. Тиш ооруларынын алгачкы алдын алуу боюнча мамлекеттик программаны иштеп чыгуу.

2. Стоматологиялык ортопедиялык жардам көрсөтүүчү саламаттык сактоо уюмдарын материалдык-техникалык камсыздоонун деңгээлин жогорулатуу боюнча максаттуу программаны иштеп чыгуу.

3. Чүй облусунун калкын жеңилдетилген протездөөгө квоталарды көбөйтүү боюнча максаттуу программаны иштеп чыгуу.

4. Стоматологиялык бейтапканалардын стоматологиялык бөлүмдөрүнө стоматологиялык оорулууларды дифференциалдуу кабыл алуу жана алардын финансылык көз карандысыздыкка ээ болуу статусун берүү.

5. Жалпы практикадагы стоматолог дарыгерлерди тартуунун жана студенттерди максаттуу окутуунун эсебинен 10 миң чоңдор калкына 1,0 стоматолог-ортопед дарыгери менен камсыз болуу деңгээлине жеткирүү.

6. Чүй облусунун алыскы калктуу конуштарында стоматологиялык ортопедиялык жардам көрсөтүү боюнча көчмө бригадаларды Чүй облусунун стоматологиялык бөлүкчөлөрүнүн алдында түзүүнүн максатка ылайыктуулугун карап чыгуу.

7. Калктын стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаждыгынын көрсөткүчүн Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо министрлигинин электрондук саламаттык сактоо борборунун статистикалык отчетуна киргизүү.

8. Ортопедиялык стоматологиялык жардам көрсөтүүнүн сапатын баалоо, мониторинг жүргүзүү жана башкаруу системасын киргизүү.

9. Жеке стоматологиялык бөлүмдөр үчүн отчеттук контролдоо механизмин иштеп чыгуу.

II. Стоматологиялык профилдеги саламаттык сактоо уюмдарынын деңгээлинде

1. Тиш протездерин даярдоо үчүн заманбап жабдууларды сатып алуу жолу менен тиш лабораториясын жакшыртуу сунушталсын.

2. Жайыл районунун Жалпы дарыгерлик практика борборунун (батыш зонасы) стоматологиялык бөлүмүнүн жана алыскы калктуу конуштарда стоматологиялык ортопедиялык жардам көрсөтүү боюнча Чүй облустук

стоматологиялык бейтапканасынын (Чыгыш зонасы) базасында базалык бөлүмдөрүн түзүү (көчмө бригадалар).

3. Протездөөнүн заманбап методдорун киргизүү менен стоматологиялык бөлүмдөрдүн материалдык-техникалык базасын жакшыртуу.

4. Стоматолог-ортопеддердин жана тиш техниктеринин ишинин өндүрүштүк көрсөткүчтөрүн контролдоону жогорулатуу.

III. Билим берүү мекемелеринин деңгээлинде

1. Б.Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетинин, И.К. Ахунбаев атындагы Кыргыз мамлекеттик медициналык академиясы, С.Б. Данияров атындагы Кыргыз мамлекеттик медициналык кайра даярдоо жана квалификацияны жогорулатуу институту, Б. Тентишев атындагы Азия медициналык институтунун профилдик кафедралары менен кызматташуу аркылуу дарыгерлердин жана тиш техниктеринин квалификациясын жогорулатуу.

СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ ПО ТЕМЕ ДИССЕРТАЦИИ:

1. **Юсупханов, О. Н.** Экономическая доступность для жителей Чуйской области стоматологической помощи [Текст] / О. Н. Юсупханов, Т. Т. Сельпиев // Наука и мир. – Волгоград, 2020. – № 12 (88). – С. 65-67.

2. **Юсупханов, О. Н.** Мнение пациентов о качестве и доступности стоматологической помощи жителям сельской местности Аламудунского района / О. Н. Юсупханов, Т. Т. Сельпиев, Ж. Д. Ашымов // Вестник Кыргызско-Российского Славянского университета. – 2021. – Т. 21, № 1. – С. 204-208; То же: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=44838942>

3. **Юсупханов, О. Н.** Проблемы охраны здоровья полости рта социально уязвимых слоев населения в Чуйской области [Текст] / О. Н. Юсупханов, Т. Т. Сельпиев А. Г. Кошмуратов // Бюллетень науки и практики. – Нижневартовск, 2021. – Т. 7, № 4. – С. 212-216; То же: [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=45658711>

4. **Юсупханов, О. Н.** Состояние стоматологической службы Чуйской области [Текст] / О. Н. Юсупханов, Т. Т. Сельпиев // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. – 2021. – № 7. – С. 80-82; То же: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=47474909>

5. **Юсупханов, О. Н.** Оценка деятельности ортопедической стоматологической службы Чуйской области за 2016-2020 годы [Текст] / О. Н. Юсупханов, Н. К. Касиев, Т. Т. Сельпиев // Известия ВУЗов Кыргызстана. – 2021. – № 6. – С. 57-59; То же: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=48418880>

6. **Юсупханов, О. Н.** Распространенность стоматологических заболеваний, нуждающихся в ортопедическом лечении в Чуйской области [Текст] / О. Н. Юсупханов, Т. Т. Сельпиев // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. – Бишкек, 2022. – № 3. – С. 160-162; То же: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=48867218>

7. **Юсупханов, О. Н.** Состояние стоматологической ортопедической службы Чуйской области [Текст] / О. Н. Юсупханов // Проблемы и вызовы фундаментальной и клинической медицины в XXI веке: сб. ст. науч. конф. – Бишкек, 2022. – № 21. – С. 370-375.

8. **Юсупханов, О. Н.** Перспективы развития организации оказания стоматологической ортопедической помощи населению Чуйской области [Текст] / О. Н. Юсупханов, Н. К. Касиев // Экспериментальные и теоретические исследования в современной науке: сб. науч. ст. по матер. LXXXIII междунар. науч.-практ. конф. – Новосибирск: СибАК, 2022. – № 11(76). – С. 16-23; То же: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://sibac.info/conf/modernscience/lxxxiii/270920>

9. **Юсупханов, О. Н.** Оценка мнения специалистов, оказывающих ортопедическую стоматологическую помощь населению Чуйской области [Текст] / О. Н. Юсупханов // Вестник Кыргызско-Российского Славянского университета. – 2024. – Т. 24, № 9. – С. 217-220; То же: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=75097486>

10. **Юсупханов, О. Н.** Состояние Чуйской областной стоматологической поликлиники [Текст] / О. Н. Юсупханов // Известия ВУЗов Кыргызстана. – 2024. – № 5. – С. 60-62; То же: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=48418880>

Юсупханов Отахон Насырхановичтин «Чүй облусунун калкына ортопедиялык стоматологиялык жардамды уюштурууну жакшыртуу» деген темадагы 14.02.03 – коомдук саламаттык жана саламаттыкты сактоо адистиги боюнча медицина илимдеринин кандидаты илимий даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациянын
РЕЗЮМЕСИ

Негизги сөздөр: ортопедиялык стоматология, жардам, муктаждык, тиш катарларынын деформациясы, стоматологиялык кызмат, протездөө, стоматология оорулары.

Изилдөөнүн объектиси: стоматологиялык профилдеги бейтаптар, стоматологиялык ортопедиялык кызмат.

Изилдөө предмети: ортопедиялык стоматологиялык жардамды уюштуруу.

Изилдөөнүн максаты. Чүй облусунун калкына стоматологиялык ортопедиялык жардамдын сапатын жана жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу боюнча чаралар илимий жактан негиздөө.

Изилдөө ыкмалары: аналитикалык, ретроспективдүү, статистикалык, суроо-жооп, рецензия.

Алынган натыйжалар жана алардын жаңылыгы. Кыргыз Республикасынын Чүй облусундагы стоматолог-ортопеддердин жана тиш техниктеринин ишинин сандык көрсөткүчтөрүнүн төмөндөшү жөнүндө маалыматтар көрсөтүлдү. Стоматолог-ортопеддер жана тиш техниктери менен камсыз болушунун төмөндүгү аныкталды. Биринчи жолу ортопедиялык

дарылоону талап кылган стоматологиялык патологиянын жогорку таралышы аныкталды, ортопедиялык конструкциялардын эң көп колдонулуучу түрлөрү аныкталды, калктын ортопедиялык дарылоо менен жогорку муктаждыгы жана аз камсыз болушу аныкталды. Биринчи жолу калктын канааттануусун баалоо жүргүзүлдү жана региондун калкынын стоматологиялык ортопедиялык жардамына объективдүү муктаждыгы аныкталды. Ортопедиялык стоматологиялык жардамга кайрылуунун региондук өзгөчөлүктөрү аныкталды, дарылоого канааттануу деңгээлине таасир этүүчү негизги факторлор аныкталды жана ортопедиялык жардам көрсөтүүнүн сапатына баа берилди. Чүй облусунун калкына стоматологиялык ортопедиялык жардамдын сапатын жакшыртууга жана жеткиликтүүлүгүн жогорулатууга көмөктөшүүчү илимий негизделген иш-чаралар иштелип чыкты.

Колдонуу боюнча сунуштар: көп деңгээлдүү сапатты мониторингдөө системасын, стоматолог-ортопеддердин көчмө бригадаларын, стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаждыктын индексин, оңдоо-техникалык борборду, стоматолог-ортопеддер үчүн квалификацияны жогорулатуу курстарын киргизүү.

Колдонуу чөйрөсү: коомдук саламаттык жана саламаттыкты сактоо, ортопедиялык стоматологиялык кызмат.

РЕЗЮМЕ

диссертационной работы Юсупханова Отахона Насырхановича на тему «Совершенствование организации стоматологической ортопедической помощи населению Чуйской области» на соискание ученой степени кандидата медицинских наук по специальности 14.02.03 – общественное здоровье и здравоохранение

Ключевые слова: ортопедическая стоматология, помощь, потребность, дефекты зубных рядов, стоматологическая служба, протезирование, стоматологические заболевания.

Объект исследования: пациенты стоматологического профиля, стоматологическая ортопедическая служба.

Предмет исследования: организация ортопедической стоматологической помощи.

Цель исследования. Научно обосновать мероприятия по улучшению качества и доступности стоматологической ортопедической помощи населению Чуйской области.

Методы исследования: аналитический, анкетирование, ретроспективный, статистический, экспертная оценка.

Полученные результаты и их новизна. Показаны данные о снижении количественных показателей работы стоматологов-ортопедов и зубных техников в Чуйской области Кыргызской Республики. Выявлена низкая обеспеченность врачами стоматологами-ортопедами и зубными техниками. Впервые установлена высокая распространенность стоматологической патологии зубов, требующей ортопедического лечения, определены наиболее часто применяемые виды

ортопедических конструкций, выявлена высокая потребность и низкая обеспеченность населения ортопедическим лечением. Впервые проведена оценка удовлетворенности населения и выявлена объективная потребность в стоматологической ортопедической помощи населения региона. Установлены региональные особенности обращения за ортопедической стоматологической помощью, выявлены ключевые факторы, влияющие на уровень удовлетворенности лечением и дана оценка качества оказания ортопедической помощи. Разработаны научно-обоснованные мероприятия, способствующие улучшению качества и повышению доступности стоматологической ортопедической помощи населению Чуйской области.

Рекомендации по использованию: внедрение многоуровневой системы мониторинга качества, выездных бригад стоматологов-ортопедов, индекса потребности в стоматологической ортопедической помощи, ремонтно-технического центра, курсов повышения квалификации для стоматологов-ортопедов.

Область применения: общественное здоровье и здравоохранение, ортопедическая стоматологическая служба.

SUMMARY

dissertation work of Yusupkhanov Otajona Nasyrkhovich on the topic « Improving the organization of dental orthopedic care for the population of the Chui region», submitted for the degree of candidate of medical sciences in the specialty 14.02.03 - public health and health care

Key words: orthopedic dentistry, assistance, need, dentition defects, dental service, prosthetics, dental diseases.

Object of study: patients of orthopedic dental profile.

Subject of study: health care organizations of the Chui region providing orthopedic dental care and patients in need of orthopedic care.

Purpose of the study. To scientifically substantiate measures to improve the quality and accessibility of dental orthopedic care to the population of the Chui region.

Research methods: analytical, questionnaire, retrospective, statistical, expert assessment.

The results obtained and their novelty. Shown are data on a decrease in the quantitative indicators of the work of orthopedic dentists and dental technicians in the Chui region of the Kyrgyz Republic. A low provision of dentists-orthopedists and dental technicians was revealed. For the first time, a high prevalence of dental pathology requiring orthopedic treatment has been established, the most commonly used types of orthopedic structures have been identified, and a high need and low provision of orthopedic treatment for the population have been identified. For the first time, an assessment of the satisfaction of the population was carried out and an objective need for dental orthopedic care of the population of the region was revealed. Regional features of seeking orthopedic dental care have been established, key factors affecting the level of satisfaction with treatment have been identified, and the quality of orthopedic care has been assessed. Scientifically based measures have been developed

to improve the quality and accessibility of dental orthopedic care to the population of the Chui region.

Recommendations for use: implementation of a multi-level quality monitoring system, visiting teams of orthopedic dentists, an index of the need for dental orthopedic care, a repair and technical center, advanced training courses for orthopedic dentists.

Scope: public health and health care, orthopedic dental service.

A handwritten signature in blue ink, consisting of stylized, cursive letters that appear to be 'Jury'.

Кагаздын форматы 60 x 90/16. Көлөмү 1,5 б.т.
Кеңсе кагазы. Тиражы 50 нуска.
«Соф Басмасы» ЖЧК тарабынан басылып чыкты.
720020, Бишкек ш., Ахунбаева көч., 92

